AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

انجنیر داؤد اڅک ۲۰۱۹ /۵/۴

آیا تاریخ عِلم دی؟

ټولو تاریخ پوهانو په ګډه سره دا منلې ده چې تاریخ په تیره زمانه کې ټولنیزې پیښې، موضوعات، اتفاقات، جوړښتونه او د انسانانو کردار تر څیړنې لاندې نیسي او کوښښ کوي چې د مؤثقو او مطمئینو سرچینو پر بنسټ ئې موږ ته راوپیژني. خو د لغت او تعریف په هکله ئې اندونه بیل دي او په بیلو ژبو کې په بیل بیل ډول استعمالیږي. عربي ادبپوه (اصمعي) د تاریخ کلیمه عربي بولي او تائیدوي چې تاریخ د (الارخ) د کلیمې څخه اخیستل سویدی مګر(فرانتس روزنتال) المانی شرق پیژندونکی او تاریخ پوه وایي:
(امکان ددې ډیر سته چې تاریخ دې د اکدي ژبې د «ارخو» یا هم د عبري ژبې د «یرخ» څخه اخیستل سوی وي چې دواړه د میاشت یا سپوږمی په معنا دي. روزنتال اضافه کوي چې «ارخو» د عربي ژبې د جنوبي یا حبشي حوزې په متنونو کې د قضاوت، حکم او په ځینو ځایو کې د کال «سنه» په مفهوم کارول سویدی).
تاریخ په اروپایي ژبو کې (History) د یوناني híst ōr څخه اخیستل سویدی چې د تیرو پیښو او واقیعتونو د نقل یا د با ارزښته شیانو د لټون په معنا دی خو د یونان د تاریخ پلار (هرودتس یا هرودت) د تیر ژوند د مطالعې او څیړلو په مفهوم معنا کړیدی.
د تاریخ مفهوم په زات کې یو ګونګ مفهوم دی چې په استعمال کې ئې ابهام پروت دی یعني په یوه کلیمه یا نوم کې دوه مفهومه (د تاریخ علم) او (د تاریخ موضوع) پراته دي. کله چې موږ د تاریخ کلیمه پکار وړو باید پوه سو چې زموږ منظور د «تاریخ» څخه څه دی د تاریخ علم دی او که د تاریخ موضوع ده. ځکه چې دا دواړه د تاریخ بیلې برخې او جلا مفاهیم دي.
مایکل استنفورد امریکایي تاریخ پوه هم نوموړي دوه مفاهیمه سره جلا کړي او په هکله ئې داسي لیکي:(په پیل کې باید روښانه کړو چې تاریخ یو شئ ندی بلکه څو شیانه دي. لومړی تاریخ هغه تاریخ دی چې د مختلفو پیښو څخه رامنځته ته کیږي یعني د «تاریخ موضوع» ده. دوهم تاریخ هغه تصویر دی چې د پیښو څخه ئې پخپل ذهن کې جوړو یعني د «تاریخ علم». مایکل اضافه کوي چې لومړی تاریخ د هغه عیني پیښو او موقعیتو ټولګه ده چې موږ غواړو باور په وکړو چې په یوه معین مکان او زمان کې واقع سوي **وي**، د پیژندلو قابل وي او شتون ولري.
دوهم تاریخ عبارت دی د پیښو ذخیره کول، د هغوی یادول، بیا راپورته کول، په هغوی باندې ځان پوهول او بلاخره د هغوی تآثر زموږ د اوسنې برخورد پر طرز باندې د اوسنیو پیښو او موقیعتو په هکله).
ډاکتر (مسعود صادقي) ایرانی استاد هم پدې هکله وایي چې: «په انګلستان، فرانسه، او المان کې د تاریخ اصطلاح دوې متفاوتې معناوې لري او توپیر ئې دادی چې د علم موضوع د علم سره فرق کوي. صادقي مخته ځي او وایي چې تاریخ د علم موضوع ده».
ډاکتر شریعتي ایرانی هم د صادقی په شان پدې هکله داسي لیکي: «د تاریخ په لفظ کې تناقض موجود دی هم په فارسي او عربي ژبو کې او هم په اروپایي ژبو کې چې په دواړو بنکارهنګو (کلتورو) کې دوه مفهومه په یوه کلیمه کې کاریږي. شریعتي اضافه کوي چې یو (علم) دی بل د (علم موضوع) ده او مثال راوړي چې ټولنه موضوع ده او ټولنپیژندنه علم دی...
ایرانی استاد مطهري تاریخ پر درو برخو ویشي:
۱ – نقلي تاریخ: د انسانانو د تیرو حالاتو، اوضاع او واقیعاتو علم دی د اوسنیو حالاتو او واقیعاتو په مقابل کې. مطهري اضافه کوي چې نقلي تاریخ جزئي دی یعني د شخصي او فردي امورو علم دی نه د عامو قواعدو او ظوابطو. بل داچې نقلي تاریخ نقلي علم دی نه عقلي. دریم د تیرو یا انجام سوو کارو او پیښو علم دی نه د کیدونکو پیښو. څلرم داچې په تیره زمانه پورې اړه لري نه په حال پورې.
۲ – د علمي تاریخ تعریف او ځانګړتیاوې: علمي تاریخ پر تیر ژوند باندې د حاکمو سنتو، او قاعدو علم دی چې د تیرو پیښو او واقیعاتو د مطالعې، تحلیل او څیړنې څخه پلاس راځي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

۳ – د تاریخ د فلسفي تعریف او ځانګړتیاوي: د تاریخ فلسفه په بیلو ټولنیزو پړاونو کي د تحول، پرمختګ او پر تحول او پر مختګ باندي د حاکمو قوانینو د پیژندلو علم دی. د تاریخ فلسفه د علمي تاریخ په شان کلي ده نه جزئي، عقلي ده نه نقلي اما د تاریخ د علم خلاف په ټولنه کي د «کیدو» یا واقیع کیدو علم دی نه د شتون «بودن» علم. همداسي د شتون «بودن» مفهوم دا ندی چي په تیر وخت پوري تړاو ولري بلکه علمي جریان دی چي د تیر څخه پیل د حال څخه تیریږي او تر راتلونکي پوري دوام لري چي «زمان» ئي ظرف ندی بلکه د هغه د ابعادو څخه یو بُعد دی).
د شهید بهیشتی په پوهنتون کي د تاریخ استاد ډاکتر«رضا شعباني» تاریخ داسي تعریفوي:
(تاریخ د تیرو پیښو د څیړلو علم دی چي پر بنسټ ئي انسان دا امکان پیدا کوي چي ووایي تاریخي پیښي په یوه زماني تداوم کي را منځته سویدي).
جوزوف شلینګ پدی هکله وایي چي: (تاریخ باید د درو لیدلورو څخه مطالعه او تر څیړني لاندي ونیول سي.
- لومړی لیدلوری د واقعي سره انطباق.
- دوهم لیدلوری د ایدیا سره انطباق.
- دریم لیدلوری د نوموړو لیدلورو تلفیق او همږغي.
لومړی لیدلوری عیني پیښو ته توجه لري. دوهم لیدلوری ذهن او فاعل ته او دریم لیدلوری د دواړو لیدلورو وحدت او ترکیب دی چي شلینګ د «تاریخ هنر» بللی دی).
ډاکتر ج. ب. بیوري اعلان وکړ چي: (تاریخ یو علم دی، نه ډیر او نه لږ).
المانی ګویته وایي چي: (تاریخ باید په موږ کي شور او شوق راوپاروي).
تاریخ هغه افسانه ده چي په خلګو کي منل سوې وي، که غواړی چي راتلونکی ووینی پر تیرو کره کتنه وکړی. ناپلیون.
دان برون Dan Brown امریکایي لیکوال پخپل کتاب (The DA VINCI CODE) کي داسي لیکي:
(فاتحان تاریخ لیکي).
جرمنی فیلسوف هیګل وایي: (تاریخ دعقل متعالی دی او فقط د ذهنی پر مختګ سره تړلی دی بیا اضافه کوي چي: تاریخ مدني ټولنه ده چي په روح او د روح په تکامل پوري اړه لري او دولت د روح جسد دی، تاریخ د انسان د ازادئ ښکارندوی دی.
بل ځای وایي: په هره فلسفه کي چي تاریخي ګزارش نه وي هغه فلسفه نده).
کارل مارکس د تاریخ په هکله باور درلود چي: (تاریخ د تیر، حال او راتلونکي د پوهیدو لپاره بنسټیز وسایل دي او ټولني ته د شکل ورکولو تئوري ده. تاریخ په هر پړاو کي د مادي شرایطو پر بنسټ د ټولنیزو تحولاتو پوهه ده. بلاخره وایي چي د ټولنو تاریخ د طبقاتي مبارزې تاریخ دی او په اوسنی نړۍ کي دوې طبقي شتون لري چي پانګه وال او کارګر دي. مارکس اضافه کوي چي د نوموړو دوو طبقو کشمکش تاریخ جوړوي او د انګلز سره یو ځای ټینګار کوي چي: خلګ د تاریخ جوړونکي دي).
د اڅک فلسفه د تاریخ په هکله
یو داچي د کارل مارکس او فریدریک انګلز په شان ډیر عالمان او تاریخ پوهان پدې باور وه یا پدې باور دي چي«خلګ د تاریخ جوړونکي دي» او بل داچي اوس هم ډیر خلګ او د نظر خاوندان سته چي تاریخ ته د یوه قاضي، یا یوه مقام په حیث قائله دي او وایي چي: تاریخ قضاوت کوي، تاریخ ته ئې پریږده، تاریخ شاهد دی...
زه د ټولو ښاغلو عالمانو او د نظر خاوندانو څخه په بخښني سره پدې اند یم چي خلګ نه بلکه د نړۍ زور واکي او استعمارګران دي چي تاریخ جوړوي او په نړۍ کي ئې د خپل نفوذ لپاره د یوې وسیلي په توګه استعمالوي. د نړۍ ښکیلاک ګر دي چي تاریخ ئې د یوې مرموزي وسیلي په حیث د خپل واک او ایدیالوژۍ د خپرولو لپاره انتخاب کړیدی او د تاریخي پیښو په جعل او تحریف سره د ملتونو افکار او ذهنونه منحریفوي څو د خپلو ګټو لپاره ئې اماده کړي.
زما په باور تاریخ یوه تیره شیبه ده، زړه واقعه ده، او د نن لپاره یوه مجهوله او نامعلومه قضیه ده، د سبا لپاره د نادریو او اختلافاتو راپارونکي لانجه ده او د بیلو ښکارهنګونو(کلتورونو)، قومونو حتا حکومتونو لپاره یوه غیر ثابته حادثه ده چي هر حکومت، سازمان یا تاریخ لیکونکی ئې د خپل لیدلوري او امکاناتو په کچه تحلیلوي او موږ ته ئې راپیژني. بیله شکه به تاریخ لیکونکي یا په تاریخي پیښو کي شکیل اړخونه او د هغوی پلویان تر ممکنه حده د پیښي په څیړلو او معرفي کولو کي خپله عقیده او علاقه هم ځایوي چي په پایله کي ئې تاریخ خپله اصلي او واقعي څیره د لاسه ورکوي.
د ساري په ډول که موږ او تاسو خپل د سترګو لیدلي تاریخي پیښي په نړۍ او افغانستان کي په تاریخونو کي مطالعه کړو وینو چي دوه حکومته، دوه سازمانه حتا دوه تاریخ لیکونکي به د تیرو تاریخي پیښو په هکله واحد نظر ونلري، ملامت او سلامت به ئې بیل وي. لکه په افغانستان کي د ۱۳۵۷ هش کال د ثور د اومي نیټي څخه تر نن ورځي پوري چي د تاریخي پیښو په هکله د تاریخ قضاوت بیل دي او بیلو تاریخ لیکونکو په بیلو ډولو سره تحلیل

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

کړي او ليکلي دي. ځکه نو زه تاريخ ته د علم حيثيت نه ورکوم.په همدغه وجه ما تر خپله وسه کوښښ وکړ چې د نوموړو ښاغلو تاريخ پوهانو په ليکنو کي د علم تعريف پيدا کړم څو وروسته قضاوت وکړو چي: تاريخ علم دی؟
بلاخره ما په همدغه تاريخي باندار کي فقط د انګليسي فيلسوف او مؤريخ (John Dalberg Acton) جان دالبرګ اکتون تعريف پيدا کړ چي علم ئي داسي تعريف کړيدی: «علم د مشابه واقيعاتو راټولول دي پداسي ډول چي د دوئ د راټوليدو څخه په قانون او مبدآ کي يو ډول ځانګړي همږغي او يووالی راپيدا سي څو موږ وکړای سو چي په يقيني او قطعي ډول همداسي نور مشابه واقيعات په ځانګړو شرايطو او ظروفو کي پيش بيني کړو». د جان تعريف هم د تاريخ علميت نفي کوي ځکه چي جان د ټولنيزو پيښو په راټوليدو او تحليل کي يوالی، يقين، او قانون اړين بولي چي په تاريخ کي تر اوسه ندي ليدل سوي.
که څه هم Positivism پوزيتيويسم (اثبات پلوي) کوښښ کړيدی چي تاريخ يو تجربه يي علم ثابت کړي خو د نورو علومو په شان ئي هر اړخيزه هوکړه نده حاصله کړي. ځکه نو د موضوع د ښه روښانتيا لپاره بايد لومړی علم تعريف کړو او بيا د تاريخ دعلميت په هکله خپل قضاوت وکړو. زه علم داسي درپيژنم:
«د ذهن او شي تر منځ يا د ذهن او مفهوم تر منځ ثابت، منظم او عيني شناخت او ارتباط ته علم وايي».
داچي موږ د هيڅ تاريخي پيښي په هکله هراړخيزه، مثل سوي عيني شواهد او اسناد نلرو ځکه نو د تاريخي پيښو په هکله به زموږ پيژندنه او اړيکي هم يو شان، ثابت او منظم نه وي لکه ۲+۲ = ۴ په هکله چي د ټولو انسانانو نظر او عمل يو دی. بناً کله چي د يوه شي يا مفهوم په هکله اړيکه او پيژندنه ثابته، منظمه، تلپاتي او تجربه سوې نه وي هغه علم ندی.
بل داچي تاريخ قوانين نه توليدوي اما علم ټول هغه طبعي او ټولنيز قوانين بشريت ته په ډاګه کوي کوم چي دانسان څخه پټ دي. ځکه نو زه دعوا لرم چي تاريخ علم نه بلکه يوه فلسفه ده او داسي ئي تعريفوم:
«تاريخ د تيرانساني تفکر او تيرو ټولنيزو او طبعي پيښو حرکت او اتصال دی د اوسني روال سره».يدې معنا: که چيري يوه ټولنيزه يا طبعي پيښه، يوه عقيده، يو فکري، علمي يا سياسي مکتب د اوسني تاريخي روند يا ارشيف سره وصل نه وي نو طبعي ده چي نننی انسان د هغه په هکله فکر نسي کولای او هغه پيښه، مکتب يا حرکت به د خلګو هير وي او په اړه به ئي هيڅ نه پوهيږي که څه هم يوه پيښه وي. لکه د خط د ايجاد مخکی چي موږ ته څه نه رارسيدل او نن ورځ د تاريخ برخه نده.
اما د تاريخي پيښو د حقيقت او لاملونو موندل د تاريخ د فلسفي دنده ده چي په راتلونکي کښي به باندار پر وکړو.

پای

سرچيني

- WHAT IS HISTORY د (ايوارډ هاليت کار) ليکنه د (حسن کامشاد) فارسي ژباړه.
- WIKIPEDIA
مانيفست حزب کمونيست. د (مارکس او انګلز) ليکنه د (محمد پورهرمزان) فارسي ژباړه.
- بخش فلسفه و انديشه. پرتال فرهنگی اجتماعی پرشين پرشيا.
- مجله حوزه
- ټول افغان سايت

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولئ